

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29.04.2013, sp. zn. 29 Cdo 692/2011, ECLI:CZ:NS:2013:29.CDO.692.2011.1

Číslo: 84/2013

Právní věta:

Zajišťuje-li směnka, o jejímž zaplacení bylo rozhodnuto směnečným platebním rozkazem, pohledávku z titulu smluvní pokuty, jež má obchodní povahu, a má-li žalovaný ve vztahu k žalobci obecně k dispozici kauzální námitky, může se povinnosti zaplatit směnku „ubránit“ námitkou, že smluvní pokuta je nepřiměřeně vysoká (a jsou dány důvody, pro které ji soud může snížit - § 301 obch. zák.).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 29.04.2013

Spisová značka: 29 Cdo 692/2011

Číslo rozhodnutí: 84

Číslo sešitu: 8

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Směnky, Smluvní pokuta

Předpisy: § 175 o. s. ř.

§ 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.

§ 301 obch. zák.

§ 544 obč. zák.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

V r c h n í s o u d v P r a z e r o z s u d k e m z e d n e 3 0 . 9 . 2 0 1 0 , k o d v o l á n í ž a l o v a n é h o p o t v r d i l r o z s u d e k z e d n e 1 2 . 4 . 2 0 0 6 , j í m ŝ K r a j s k ý s o u d v H r a d c i K r á l o v é p o n e c h a l v p l a t n o s t i s m ě n e č n ý p l a t e b n í r o z k a z z e d n e 2 3 . 5 . 2 0 0 5 , k t e r ý m u l o ŝ i l ŝ a l o v a n é m u z a p l a t i t ŝ a l o b c i s m ě n e č n ý p e n í z v e v ý ŝ i 1 5 0 0 0 0 0 K ř s 6 % ú r o k e m o d 3 . 6 . 2 0 0 3 d o z a p l a c e n í , s m ě n e č n o u o d m ě n u 5 0 0 0 K ř a n á k l a d y ř í z e n í .

Š l o p ř i t o m o v p o ř a d í d r u h é r o z h o d n u t í o d v o l a c í h o s o u d u , k d y ŝ p ů v o d n í r o z s u d e k z e d n e 2 3 . 4 . 2 0 0 7 , j í m ŝ V r c h n í s o u d v P r a z e k o d v o l á n í ž a l o v a n é h o z m ě n i l r o z s u d e k s o u d u p r v n í h o s t u p n ě z e d n e 1 2 . 4 . 2 0 0 6 t a k , ŝ e s m ě n e č n ý p l a t e b n í r o z k a z z r u ŝ i l , N e j v y ŝ í s o u d r o z s u d k e m z e d n e 2 1 . 1 2 . 2 0 0 9 z r u ŝ i l a v ě c v r á t i l o d v o l a c í m u s o u d u k d a l ŝ í m u ř í z e n í . V e s h o r a z m í n ě n ě m k a s a č n í m r o z h o d n u t í N e j v y ŝ í s o u d j e d n a k p ř i t a k a l z á v ě r ů m o d v o l a c í h o s o u d u , p o d l e n i c h ŝ ŝ a l o v a n é m u j a k o s m ě n e č n ě m u r u k o j m í m u p ř í s l u ŝ í v e v z t a h u k ŝ a l o b c i k a u z á l n í n á m i t k y , j e d n a k s o d k a z e m n a r o z s u d e k v e l k ě h o s e n á t u o b ě a n s k o p r á v n í h o a o b c h o d n í h o k o l e g i a N e j v y ŝ í h o s o u d u z e d n e 1 4 . 1 0 . 2 0 0 9 , s p . z n . [31 Cdo 2707/2007](#) (u v e ř e j n ě n ý p o d č í s l e m 8 1 / 2 0 1 0 S b í r k y s o u d n í c h r o z h o d n u t í a s t a n o v i s e k - d á l e j e n „ R

81/2010“), shledal nesprávným právní závěr odvolacího soudu ohledně neplatnosti ujednání o smluvní pokutě podle ustanovení § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, z důvodu nepřiměřenosti sjednané výše smluvní pokuty, s tím, že takovou situaci v obchodně právních vztazích řeší ustanovení § 301 zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku, upravující moderační právo soudu. Současně dovolací soud zdůraznil, že vzhledem k neudržitelnosti závěru odvolacího soudu o absolutní neplatnosti ujednání o smluvní pokutě zůstává otevřená i otázka, zda a v jakém rozsahu přetrvává po zániku leasingové smlouvy v důsledku odstoupení ze strany pronajímatelky směnkou zajištěná pohledávka.

Odvolací soud, jsa vázán právním názorem Nejvyššího soudu (§ 226 odst. 1 a § 243d odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu), v poměrech dané věci zdůraznil, že předmětem řízení je zaplacení směnky, která ve vztahu k právu na smluvní pokutu měla (jen) zajišťovací charakter. „V rámci řízení o zaplacení směnky je možnost moderace smluvní pokuty zcela vyloučena, neboť samotné zaplacení smluvní pokuty není předmětem řízení a není tak založeno právo soudu smluvní pokutu moderovat, protože by to předpokládalo realizaci tohoto práva výrokem rozsudku soudu. To však nelze učinit, není-li zaplacení smluvní pokuty předmětem řízení. Není-li ujednání o smluvní pokutě v daném případě neplatné, pak ovšem nelze shledat důvodné ani obranné námitkové tvrzení žalovaného. Dodatečné tvrzení žalovaného při jednání před odvolacím soudem, že výkon práva na smluvní pokutu je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, je pak nutno považovat za nové námitkové tvrzení, s ohledem na ustanovení § 175 odst. 4 o. s. ř. a v něm vyjádřenou zásadu koncentrace řízení, již nepřípustné. Tvrzení o neplatnosti ujednání o smluvní pokutě a tvrzení o výkonu práva v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku jsou zcela odlišnými tvrzeními, mající odlišný právní základ. Proto se jím odvolací soud nemohl již zabývat.“

Konečně odvolací soud neshledal důvodnou ani námitku, podle níž „po ukončení smlouvy odstoupením leasingové společnosti byl předmět leasingu prodán za 305 000 Kč kupní smlouvou z 27. 8. 2003, čímž byla uvedené společnosti kompenzována škoda vzniklá předčasným ukončením smlouvy týkající se splnění závazku z leasingové smlouvy“. Přitom akcentoval, že „závazek žalobce k započtení získaných finančních prostředků prodeje na dlužné leasingové splátky žalovaného by musel být ve smlouvě sjednán, což však nebyl. Dluh z leasingových splátek ze smlouvy č. 000/0023 činil 209 299,50 Kč a dluh ze smluvní pokuty za nedodržení termínu a výše splátek činí 1 359 750 Kč, celkem 1 569 049,50 Kč. Úhrada kupní ceny na základě kupní smlouvy uzavřené mezi původním leasingovým pronajímatelem a třetí osobou na závazek žalovaného nemohla mít vliv a nejednalo se o plnění, které by byl leasingový pronajímatel povinen započítat na dluh žalovaného jako dřívějšího leasingového nájemce z dlužných leasingových splátek. Takové ujednání sice zákon nevylučuje, předpokládá to však výslovnou dohodu v tomto směru. Existence takové dohody nebyla ani tvrzena. Zaplacením kupní ceny 305 000 Kč k zániku závazku žalovaného v rozsahu odpovídajícím dlužným leasingovým splátkám proto nemohlo dojít“.

Proti rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání, které má za přípustné podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., spatřuje zásadní právní význam rozhodnutí odvolacího soudu v řešení otázky, zda lze v rámci směnečného řízení snížit smluvní pokutu, která tvoří podstatnou část směnečné sumy, postupem podle ustanovení § 301 obch. zák.

Namítá existenci dovolacích důvodů podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. a) a b) o. s. ř., tj. že řízení je postiženo vadou, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, a že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci.

Odvolacímu soudu především vytýká, že nerespektoval závěr formovaný Nejvyšším soudem v rozsudku sp. zn. [29 Cdo 4061/2007](#), v němž – podle jeho názoru – dovolací soud „bez dalšího připustil možnost moderace výše smluvní pokuty v předmětném soudním řízení.“ Vyjadřuje přesvědčení, že „u směnky kryjící (mimo jiné) povinnost zaplatit smluvní pokutu lze bez dalšího

namítat, že přichází v úvahu námitka nepřiměřenosti smluvní pokuty podle ustanovení § 301 obch. zák.“ Potud odkazuje na závěry obsažené v rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 1. 3. 1995, sp. zn. 5 Cmo 358/94, uveřejněného v časopise Právní rozhledy č. 6/1995.

Dále namítá, že se odvolací soud nevypořádal s otázkou naznačenou v rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. [29 Cdo 4061/2007](#), když nevážil, zda a v jakém rozsahu přetrvala po zániku leasingové smlouvy v důsledku odstoupení směnkou zajištěná pohledávka.

„Nesprávný postup“ odvolacího soudu konečně spatřuje v tom, že se nezabýval námitkou, podle níž výkon práva na smluvní pokutu je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku. V této souvislosti akcentuje, že zásada zakotvená v ustanovení § 265 obch. zák. „doplňuje a obsahově vychází“ z ustanovení § 3 odst. 1 obč. zák., přičemž námitka rozporu s dobrými mravy ve včasných námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu obsažena byla, a to včetně popisu postupu právního předchůdce žalobce, který je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku.

Proto dovolatel požaduje, aby Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a věc tomuto soudu vrátil k dalšímu řízení.

Žalobce považuje rozhodnutí odvolacího soudu za správné a navrhuje, aby Nejvyšší soud dovolání žalovaného odmítl, respektive zamítl.

N e j v y š š í s o u d z r u š í l r o z h o d n u t í s o u d ů o b o u s t u p ň ů a v ě c v r á t í l s o u d u p r v n í h o s t u p n ě k d a l š í m u ř í z e n í.

Z odůvodnění:

Zásadní právní význam rozsudku odvolacího soudu ve věci samé Nejvyšší soud shledává – a potud má dovolání podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. za přípustné – v řešení otázky, zda lze v řízení o námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu v případě směnky zajišťující pohledávku z titulu smluvní pokuty moderovat kauzální pohledávku postupem podle § 301 obch. zák. V tomto směru jde jednak o otázku dovolacím soudem neřešenou, jednak o otázku řešenou odvolacími soudy rozporně (k tomu srov. např. rozsudky Vrchního soudu v Praze ze dne 1. 3. 1995, sp. zn. 5 Cmo 358/94, a ze dne 26. 10. 2004, sp. zn. 5 Cmo 320/2004) [proti posledně označenému rozhodnutí bylo sice podáno dovolání, nicméně Nejvyšší soud je usnesením ze dne 15. 4. 2009, sp. zn. [29 Cdo 164/2009](#), odmítl, jelikož se z procesních důvodů nemohl otázkou (ne)možnosti moderace směnkou zajištěné pohledávky z titulu smluvní pokuty podle ustanovení § 301 obch. zák. zabývat].

Rozhodné znění občanského soudního řádu pro dovolací řízení (do 31. 12. 2012) se podává z bodu 7., článku II., zákona č. 404/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Závěr, že napadené rozhodnutí má ve věci samé po právní stránce zásadní význam, přitom Nejvyšší soud přijal s vědomím faktu, že Ústavní soud nálezem pléna ze dne 21. 2. 2012, sp. zn. [Pl. ÚS 29/11](#), zrušil ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. až uplynutím 31. 12. 2012, a s přihlédnutím k tomu, že v době podání dovolání měl dovolatel právo legitimně očekávat, že splnění podmínek formulovaných ustanovením § 237 odst. 1 písm. c) a odst. 3 o. s. ř. povede k věcnému přezkumu jím podaného dovolání.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle ustanovení § 175 o. s. ř. předloží-li žalobce v prvopisu směnku nebo šek, o jejichž pravosti není

důvodu pochybovat, a další listiny nutné k uplatnění práva, vydá na jeho návrh soud směnečný (šekový) platební rozkaz, v němž žalovanému uloží, aby do tří dnů zaplatil požadovanou částku a náklady řízení nebo aby v téže lhůtě podal námitky, v nichž musí uvést vše, co proti platebnímu rozkazu namítá. Směnečný (šekový) platební rozkaz musí být doručen do vlastních rukou žalovaného. Nelze-li návrhu na vydání platebního rozkazu vyhovět, nařídí soud jednání (odstavec 1). Podá-li žalovaný včas námitky, nařídí soud k jejich projednání jednání; k námitkám později vzneseným však již nelze přihlížet. V rozsudku soud vysloví, zda směnečný (šekový) platební rozkaz ponechává v platnosti nebo zda ho zrušuje a v jakém rozsahu (odstavec 4).

Podle ustanovení § 544 obč. zák. sjednají-li strany pro případ porušení smluvní povinnosti smluvní pokutu, je účastník, který tuto povinnost poruší, zavázán pokutu zaplatit, i když oprávněnému účastníku porušením povinnosti nevznikne škoda (odstavec 1). Smluvní pokutu lze sjednat jen písemně a v ujednání musí být určena výše pokuty nebo stanoven způsob jejího určení (odstavec 2).

Podle ustanovení § 301 obch. zák. nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud snížit s přihlídnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti, a to až do výše škody vzniklé do doby soudního rozhodnutí porušením smluvní povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. K náhradě škody vzniklé později je poškozený oprávněn do výše smluvní pokuty podle § 373 a násl.

Nejvyšší soud v první řadě předesílá, že respektuje závěry formulované v [R 81/2010](#), podle nichž ujednání o smluvní pokutě není možno v obchodně právních vztazích považovat za neplatné podle ustanovení § 39 obč. zák. pouze z důvodu nepřiměřenosti sjednané výše smluvní pokuty. Současně nemá důvod se odchýlit od závěrů formulovaných v rozsudcích ze dne 10. 1. 2008, sp. zn. [32 Cdo 3853/2007](#), a ze dne 19. 5. 2009, sp. zn. [32 Cdo 1281/2008](#), uveřejněných pod čísly 73/2008 a 17/2010 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, podle nichž vyjdou-li v průběhu řízení najevo okolnosti, které odůvodňují závěr, že smluvní pokuta je nepřiměřeně vysoká, může ji soud snížit i bez návrhu dlužníka a že samotná skutečnost, že smluvní pokuta je nepřiměřeně vysoká, neodůvodňuje aplikaci ustanovení § 265 obch. zák., nýbrž postup soudu podle ustanovení § 301 obch. zák.

Primárním předpokladem pro to, aby se shora uvedené zásady mohly prosadit i v poměrech řízení o námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu - při respektování ustanovení § 175 odst. 1 a 4 o. s. ř. - je, že námitka nepřiměřené výše smluvní pokuty byla obsažena ve včasných námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu (k požadavku na řádné odůvodnění kauzálních námitek srov. např. důvody rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. [29 Cdo 2270/2007](#), uveřejněného pod číslem 3/2010 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek - dále jen „R 3/2010“). Byť v tomto směru odvolací soud v důvodech svého rozhodnutí výslovně nic neuvedl, není pochyb o tom, že se uvedenou námitkou věcně zabýval (a dospěl k závěru, že taková obrana proti směnečnému platebnímu rozkazu není přípustná), tj. zmíněnou námitku neshledal neodůvodněnou.

Právní posouzení věci, na němž rozhodnutí odvolacího soudu spočívá a podle něhož „v řízení o zaplacení směnky, která měla ve vztahu k právu na smluvní pokutu jen zajišťovací charakter, je možnost moderace smluvní pokuty zcela vyloučena, neboť samotné zaplacení smluvní pokuty předmětem řízení není“, podle přesvědčení Nejvyššího soudu správné není.

V poměrech projednávané věci není pochyb o tom, že směnka, o jejímž zaplacení bylo rozhodnuto směnečným platebním rozkazem, je směnkou zajišťovací, přičemž byla vystavena k zajištění pohledávky společnosti C., s. r. o., za dlužníkem M., spol. s r. o., ze smlouvy č. 000/0023 ze dne 28. 8. 2000, jež byla tvořena (mimo jiné) i smluvní pokutou.

Uplatnil-li žalovaný v námitkách proti směnečnému platebnímu rozkazu (krom jiného) i výhradu nepřiměřeně vysoké smluvní pokuty, jde zcela zjevně o tzv. kauzální námitku, jejímž prostřednictvím žalovaný polemizuje s výší směnkou zajištěné pohledávky (v daném případě s výší pohledávky z titulu

smluvní pokuty). Má-li žalovaný (obecně vzato) kauzální námitky k dispozici a ob stojí-li uplatněná kauzální námitka z hlediska požadavků plynoucích z ustanovení § 175 odst. 1 a 4 o. s. ř., tj. je-li z ní patrné, z jakého důvodu a v jakém rozsahu je správnost směnečného platebního rozkazu zpochybněna, je povinností soudu se takovou námitkou věcně zabývat a posoudit její opodstatněnost.

Opačný závěr nelze dovodit ani z výslovného znění ustanovení § 301 obch. zák., podle něhož nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti, a to až do výše škody vzniklé do doby soudního rozhodnutí porušením smluvní povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta. Z citovaného ustanovení totiž výslovně plyne oprávnění soudu snížit nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu, a to s přihlédnutím k tam konkretizovaným právně významným kritériím, a to aniž by zmíněné právo bylo omezeno pouze na případy, kdy je pohledávka z titulu smluvní pokuty „přímým“ předmětem řízení.

Jinými slovy, z hlediska oprávnění soudu postupovat podle ustanovení § 301 obch. zák. není významné, zda je předmětem řízení zaplacení smluvní pokuty nebo zaplacení směnky zajišťující pohledávku z titulu smluvní pokuty (respektive zda jím jsou námitky proti směnečnému platebnímu rozkazu, jímž bylo žalovanému uloženo takovou směnku zaplatit). Naopak akceptace právního názoru odvolacího soudu by vedla k zjevně nepřijatelným důsledkům, totiž, že v obchodně právních vztazích v případě zajištění pohledávky ze smluvní pokuty směnkou by směnečný dlužník byl povinen na zajišťovací směnku plnit, a to bez ohledu na výši sjednané smluvní pokuty; tím by zjevně došlo k nepřijatelné eliminaci ustanovení § 301 obch. zák.

Jelikož právní posouzení věci odvolacím soudem není správné a dovolací důvod podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř. byl dovolatelem uplatněn právem, Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil. Za stavu, kdy zjevně neobstojí ani rozhodnutí soudu prvního stupně (spočívající na závěru, podle něhož žalovanému kauzální námitka nepřísluší), Nejvyšší soud zrušil i je a věc vrátil soud prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2, věta za středníkem, a odst. 3, věta první, o. s. ř.).

V další fázi řízení bude úkolem soudů nižších stupňů opětovně posoudit důvodnost kauzálních námitek žalovaného, a to i s přihlédnutím k závěrům formulovaným v důvodech stanoviska Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2010, [Cpjn 204/2007](#), uveřejněného pod číslem 25/2011 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.